

EUROPOS KOMISIJA

KOMISIJOS REKOMENDACIJA

2013 m. lapkričio 27 d.

dėl procesinių garantijų pažeidžiamiems asmenims, įtariamais ar kaltinamiems baudžiamosiose bylose

(2013/C 378/02)

EUROPOS KOMISIJA,

atsižvelgdama į Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo, ypač į jos 292 straipsnį,

kadangi:

- (1) Rekomendacijos tikslas – paskatinti valstybes nares sustiprinti visų įtariamųjų ar kaltinamųjų, kurie dėl savo amžiaus, psichinės ar fizinės būklės ar kitokios negalios negali suprasti baudžiamosio proceso ar veiksmingai jame dalyvauti, (pažeidžiamų asmenų) procesines teises;
- (2) ši rekomendacija, kuria nustatomos būtiniausios įtariamųjų ar kaltinamųjų procesinių teisių apsaugos taisyklės, turėtų stiprinti valstybių narių pasitikėjimą viena kitos baudžiamosios teisės sistemomis ir taip palengvinti sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimą;
- (3) Stokholmo programoje⁽¹⁾ pabrėžiamas asmenų teisių baudžiamajame procese stiprinimas. Programos 2.4 punkte Europos Vadovų Taryba paragino Komisiją pateikti pasiūlymų, kaip palaipsniui užtikrinti, kad būtų griežčiau paisoma įtariamųjų arba kaltinamųjų teisių⁽²⁾;
- (4) šiuo metu jau priimtose trys priemonės: Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES⁽³⁾, Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES⁽⁴⁾ ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES⁽⁵⁾;

- (5) sąvoka „įtariamieji ar kaltinamieji, kurių laisvė apribota“, šioje rekomendacijoje apima visus atvejus, kai baudžiamajame procese apribojama įtariamųjų ar kaltinamųjų laisvė, kaip išaiškinta EŽTK 5 straipsnio 1 dalies c punkte ir Europos žmogaus teisių teismo praktikoje;

- (6) labai svarbu, kad įtariamojo ar kaltinamojo baudžiamosioje byloje pažeidžiamumas būtų skubiai nustatytas ir pripažintas. Šiuo tikslu policijos pareigūnai ar kitų teisėsaugos ar teisminių institucijų pareigūnai turėtų atlikti pirminį vertinimą. Kompetentingoms institucijoms taip pat turėtų būti suteikta galimybė prašyti nepriklausomo eksperto įvertinti pažeidžiamumo laipsnį, pažeidžiamo asmens reikmes ir bet kokių priemonių, kurių imtasi ar ketinama imtis to asmens atžvilgiu, tinkamumą;
- (7) įtariamiesiems ar kaltinamiesiems arba jų advokatams turi būti suteikta teisė nacionalinės teisės pagrindu užginčyti galimo pažeidžiamumo baudžiamajame procese vertinimą, visų pirma jei tai labai trukdytų naudotis pagrindinėmis teisėmis ar jas apribotų. Kad suteiktų tokią teisę, valstybės narės neprivalo numatyti specialios apeliacinės procedūros, atskiro mechanizmo ar skundų nagrinėjimo procedūros, kurių laikantis būtų galima užginčyti neigiamą vertinimą ar atsisakymą jį atlikti;

- (8) terminas „teisinis atstovas“ reiškia asmenį, atstovaujantį pažeidžiamo asmens interesams ir prižiūrintį jo teisinius reikalus. Vienas iš pavyzdžių – teismo skirtas pažeidžiamo asmens globėjas;

- (9) terminas „tinkamas suaugusysis“ reiškia giminaitį ar asmenį, turintį socialinių ryšių su pažeidžiamu asmeniu ir galintį bendrauti su institucijomis bei padėti pažeidžiamam asmeniui pasinaudoti savo procesinėmis teisėmis;

⁽¹⁾ OL C 115, 2010 5 4, p. 1.

⁽²⁾ OL C 295, 2009 12 4, p. 1.

⁽³⁾ 2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese (OL L 280, 2010 10 26, p. 1).

⁽⁴⁾ 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese (OL L 142, 2012 6 1, p. 1).

⁽⁵⁾ 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu (OL L 294, 2013 11 6, p. 1).

- (10) vykstant baudžiamajam procesui pažeidžiamais asmenims reikia tinkamos pagalbos ir paramos. Šiuo tikslu įtariamo ar kaltinamo pažeidžiamo asmens teisinis atstovas ar kitas tinkamas suaugusysis turėtų būti kuo skubiau informuoti apie jo atžvilgiu pradėtą baudžiamąjį procesą, kaltinimo pobūdį, procesines teises ir galimas teisių gynimo priemones. Teisinis atstovas ar kitas tinkamas suaugusysis turėtų būti kuo skubiau informuoti apie laisvės apribojimą ir jo priežastis, nebent tai prieštarautų asmens interesams;
- (11) asmenys, kurie pripažinti itin pažeidžiamais, nesugeba sekti ir suprasti baudžiamąjo proceso. Siekiant užtikrinti jų teises į teisingą bylos nagrinėjimą, jiems neturėtų būti suteikiama galimybė atsisakyti teisės į advokatą;
- (12) siekiant užtikrinti pažeidžiamo asmens, kurio laisvė apribota, neliečiamumą, pažeidžiamais asmenims turėtų būti suteikta galimybė pasitikrinti sveikatą, kad būtų įvertinta bendra jų būklė ir priemonių, kurių prieš juos gali būti imtasi, suderinamumas su jų būkle;
- (13) pažeidžiami asmenys ne visada gali suprasti jiems policijos užduodamus klausimus. Siekiant išvengti apklausos turinio užginčijimo ir nereikalingo klausimų kartojimo, turėtų būti daromas apklausos garso ir vaizdo įrašas;
- (14) atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, asmens pažeidžiamumas neturėtų sudaryti kliūčių įtariamajam ar kaltinamajam naudojantis procesinėmis teisėmis ir įgyvendinant teisę į veiksmingą teisinę gynybą susipažinti su kompetentingų institucijų turimais daiktiniais įrodymais atitinkamoje baudžiamojoje byloje;
- (15) rekomendacija taikoma pažeidžiamais asmenims, kuriems taikoma perdavimo procedūra pagal Tarybos pagrindų sprendimą 2002/584/TVR ⁽¹⁾ (su Europos arešto orderio vykdymu susijusios procedūros). Vykdančiosios valstybės narės kompetentingos institucijos su Europos arešto orderio vykdymu susijusios procedūroms turėtų taikyti specialiąsias šioje rekomendacijoje nustatytas procesines teises;
- (16) šios rekomendacijos nuorodos į atitinkamas priemones, kuriomis užtikrinama neįgaliųjų galimybė veiksmingai naudotis teisingumo sistemomis, turėtų būti suprantamos atsižvelgiant į 2006 m. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje nustatytus tikslus ir ypač į 13 jos straipsnį;
- (17) siekiant užtikrinti, kad su pažeidžiamais asmenimis dirbantys specialistai žinotų specifines tokių asmenų reikmes, jie turėtų būti tinkamai mokomi;
- (18) rekomendacijoje paisoma pagrindinių teisių ir laikomasi Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje pripažintų principų. Šia rekomendacija visų pirma siekiama puoseleli teisę į laisvę, teisingą bylos nagrinėjimą ir gynybą;
- (19) valstybės narės turėtų informuoti Komisiją apie šios rekomendacijos įgyvendinimą per [36 mėnesius] nuo jos paskelbimo. Remdamasi šia informacija, Komisija turėtų stebėti valstybių narių taikomas priemones ir jas vertinti,

REKOMENDUOJA:

1 SKIRSNIS

DALYKAS IR TAIKYMO SRITIS

1. Rekomendacija valstybės narės raginamos stiprinti tam tikras pažeidžiamų įtariamųjų ir kaltinamųjų baudžiamosiose bylose ir pažeidžiamų asmenų, kurių atžvilgiu atliekamos su Europos arešto orderio vykdymu susijusios procedūros, procesines teises.
2. Specialiosios pažeidžiamų asmenų procesinės teisės turėtų būti taikomos nuo to momento, kai jiems pareiškiami įtarimai padarius nusikalstamą veiką. Šios teisės turėtų galioti iki proceso pabaigos.
3. Pažeidžiamų asmenų procesinės teisės turėtų būti taikomos atsižvelgiant į jų interesus ir į jų gebėjimą suprasti procesą ir veiksmingai jame dalyvauti.

2 SKIRSNIS

PAŽEIDŽIAMŲ ASMENŲ NUSTATYMAS

4. Pažeidžiami asmenys turi būti skubiai nustatyti ir pripažinti. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad visos kompetentingos institucijos galėtų prašyti nepriklausomo eksperto atlikti sveikatos patikrinimą, kad būtų nustatyta, ar asmuo yra pažeidžiamas, koks jo pažeidžiamumo laipsnis ir specifinės reikmės. Ekspertas gali pateikti pagrįstą nuomonę dėl priemonių, kurių imtasi ar ketinama imtis to asmens atžvilgiu, tinkamumo.

⁽¹⁾ 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos (OL L 190, 2002 7 18, p. 1).

3 SKIRSNIS

PAŽEIDŽIAMŲ ASMENŲ TEISĖS*Nediskriminavimas*

5. Šioje rekomendacijoje nurodytomis procesinėmis teisėmis besinaudojantys pažeidžiami asmenys negali būti diskriminuojami pagal nacionalinę teisę.
6. Pažeidžiamiesiems asmenims suteiktos procesinės teisės, atsižvelgiant į jų pažeidžiamumo pobūdį ir laipsnį, turėtų būti gerbiamos viso baudžiamojo proceso metu.

Pažeidžiamumo prezumpcija

7. Valstybės narės turėtų numatyti pažeidžiamumo prezumpciją, visų pirma asmenų, turinčių rimtų psichologinių, protinių, fizinių ar jutimo sutrikimų, arba sergančių psichikos ligomis ar turinčių kognityvinių sutrikimų, kurie trukdo jiems suprasti procesą ir veiksmingai jame dalyvauti, atžvilgiu.

Teisė į informaciją

8. Paprašius, neįgaliesiems turėtų būti pateikiama jiems priimtinos formos informacija apie jų procesines teises.
9. Pažeidžiami asmenys ir prireikus jų teisinis atstovas ar kitas tinkamas suaugusysis turėtų būti informuoti apie šioje rekomendacijoje nurodytas specialiąsias procesines teises, visų pirma susijusias su teise į informaciją, teise į medicininę pagalbą, teise į advokatą, teise į privatumą ir, prireikus, teisės, susijusias su ikiteisminiu sulaikymu.
10. Teisinis atstovas ar kitas tinkamas suaugusysis, pažeidžiamo asmens ar kompetentingų institucijų paskirtas padėti pažeidžiamam asmeniui, turėtų atvykti į policiją ir dalyvauti teismo posėdžiuose.

Teisė į advokatą

11. Jei pažeidžiamas asmuo nesugeba suprasti ir sekti proceso, jam neturėtų būti suteikiama galimybė atsisakyti teisės į advokatą, kaip nustatyta Direktyvoje 2013/48/ES.

Teisė į medicininę pagalbą

12. Jei pažeidžiamų asmenų laisvė apribota, jiems turėtų būti suteikta galimybė gauti sisteminę ir reguliarią medicininę pagalbą viso baudžiamojo proceso metu.

Apklauskos įrašai

13. Turėtų būti daromas pažeidžiamų asmenų ikiteisminio tyrimo apklausų garso ir vaizdo įrašas.

Laisvės apribojimas

14. Valstybės narės turėtų imtis veiksmų, kad užtikrintų, jog pažeidžiamų asmenų laisvės apribojimas iki kaltinamojo nuosprendžio priėmimo būtų taikomas tik kraštutiniu atveju, būtų proporcingas ir vykėtų pažeidžiamų asmenų reikmėms pritaikytomis sąlygomis. Reiktų imtis reikiamų priemonių, kad būtų užtikrinta, jog pažeidžiamiesiems asmenims, kurių laisvė yra apribota, būtų sudarytos tinkamos sąlygos, atsižvelgiant į jų specifines reikmes.

Privatumas

15. Kompetentingos institucijos turėtų imtis reikiamų priemonių, kad viso baudžiamojo proceso metu būtų apsaugotas pažeidžiamų asmenų privatumas, neliečiamumas ir asmens duomenys, įskaitant medicininius duomenis.

Su Europos arešto orderio vykdymu susijusios procedūros

16. Vykdančioji valstybė narė turėtų užtikrinti, kad pažeidžiamas asmuo, kurio atžvilgiu atliekamos su Europos arešto orderio vykdymu susijusios procedūros, suėmimo metu galėtų naudotis specialiosiomis procesinėmis teisėmis, nurodytomis šioje rekomendacijoje.

Mokymas

17. Policijos pareigūnai ar kitų teisėsaugos ar teisminių institucijų pareigūnai, dalyvaujantys baudžiamosiose bylose prieš pažeidžiamus asmenis, turėtų būti specialiai mokomi.

4 SKIRSNIS

STEBĖSENA

18. Valstybės narės per [36 mėnesius nuo pranešimo] turėtų informuoti Komisiją apie priemones, kurių imtasi šiai rekomendacijai įgyvendinti.

5 SKIRSNIS

BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

19. Ši rekomendacija skirta valstybėms narėms.

Priimta Briuselyje 2013 m. lapkričio 27 d.

Komisijos vardu

Viviane REDING

Pirmininko pavaduotoja